

TAFANERIES

Un dia de febrer del 1784, s'enlairà el primer globus aerostàtic a València, i per molt poc no fou el primer artefacte volador d'Espanya, perquè dies abans, el 31 de gener, ascendí un altre a Barcelona, que acabà perdent-se a la mar. Aquest estava fet de tafetà verd, impermeabilitzat amb goma, i es va omplir amb el gas hidrogen que es produïa en abocar àcid sulfúric (oli de vitriol, com es deia) a la molinada de l'oliva. Era un procediment que exigia temps i resultava relativament car, fins el punt que un fullet que es publicà poc després, anomenat «Experiencias Aerostáticas en Barcelona año 1784», de Francisco Suria i Burgada, tenia en la portadeta el lema: «¿Qué falta pues para volar? Que cueste poco». El fullet estava omat amb un gravat de Miguel Gamborino, que més bé representava alguna experiència dels Germans Montgolfier, que començaren les ascensions el 1783, perquè s'hi pot veure una barqueta inferior ocupada per persones, i no allò que s'enlairà a la capital catalana.

La primera experiència valenciana fou més econòmica, i en aquest sentit podríem dir que fou un globus «low cost». Es va fer servir una veïxiga de bou, encara que penssem que seria més bé el mesenterí, aquesta tènue làmina de teixit intestinal que es fa servir per a embolicar els típics figatells, i que aleshores s'omplí amb l'aire calent del fum de palles. El globus ascendí a l'Hort de Pontons, a Patraix. En fou testimoni l'escriptor il·lustrat Manuel Fuster i Membrado, que ho deixà escrit en el seu manuscrit «Sucesos de Valencia», que conservà el bibliòfil José Serrano Morales. Segons Fuster i Membrado, l'acte fou promogut per un «gachacho» i «acudí una infinitud de gentes de todas clases y sexos». La «bola» (nom més pròxim al francès «ballon») es dirigí cap a ponent i podem suposar que arribaria a volar sobre Mislata. El «gachacho», que esmenta Fuster i Membrado era monsieur Bouché, que es presentava com a «físic aerostático».

El segon enlairament d'un globus es va fer a l'hort que posseïa al carrer Quart, extramurs, un altre francès, Jean Barthelémy Duclos, amb el qual el senyor Bouché havia fet amistat. Jean i el seu germà Joseph, procedents de Tolosa del Llenguadoc, havien heretat uns tallers d'adobers en ferer un prosper negoci, tot proporcionant cuiro per al calcer militar. Potser seguint les doctrines econòmiques del colbertisme, instal·laren una factoria

Des de Patraix ascendí el primer globus aerostàtic d'una elaboració econòmica

- El primer mamífer que s'enlairà a Espanya fou un gat valencià

240 aniversari del primer globus a Patraix

FRANCESC J. HERNÁNDEZ
València

1

2

En España, mas de espacio
obra este particular
y en Valencia rara vez
se veía fenómeno tal.
Yo, para que no se ignorara,
que era del tór celestial,
le digui: Sapla Vueste
que heuri com quatre d'encalla
sità en lo Hort de Duclos
volaren uns molt gran
y les cinc de la vesprada,
y li posaren un gat,
que volà també com ella,
pero no crec que havià
vis lo tal animal.
Cienos había de hazer,
prosegui lo Licenciado,
si quando llegó a estar
en la admeja perdí
todo el aliento vital!
En Madrid hay quien cubió
y luego voló a la plaza,
trayendo f y estallando
de adonde llegó a aprer.
Cierro que si se inspira
dentro direccion, fermal
era el mejor carruaje
que se podía inventar.
Fuer a mi no me acomoda,
figui yo i mis val uen
en un buque p'ca a por,
que no estar siempre expual
a que mudasen las ayres,
y p'gunt cap a la mar,
si el tal grs por ser se acub
em de morir elegats.

3

«El primer...» la adquisición general que, por del Público la experiencia, que por dirección de Mr. Bouché se efectuó el día 1.º de los corrientes en el tiempo de D. Juan Dávalos, una figura de esta Ciudad, una la elevación de un Globo de papel, por medio de la inflación o dilatación del aire, la intención no viviente a las animas o diablitos en la Física en llegar al término de las experiencias de esta clase, que desde luego parecen a manifestar a Mr. Bouché se desoyó de que se construyese un Globo en el qual podrían elevarse con seguridad y sin riesgo, dos, a una persona.

Lo oyo con gusto este físico astrónomo, no tanto por lo que luego se suscitó, quanto por lo que le hizo seguro de un éxito favorable, mediante la agra instrucción que adquirió, y la preparación su cuerpo en ca-

a València, on aprofitaren la tradició d'adobers. Aquesta empresa fou dirigida per Jean Barthelémy. De fet, la marca Joseph Duclos encara perviu en bosses de mà luxoses comercialitzades a París (tal vegada l'alcaldessa Barbàra en tindria). No hem pogut localitzar la tipografia exacta de l'Hort de Duclos, si bé és probable que fora un tancat al costat del Botànic, entre un antic escorxador i la séquia de Na Rovella, lloc idoni per a adobar les pells, per on ara està el carrer Pare Manjón, o bé un altre hort pròxim, amb forma de jardí francès, que es trobava al sud del

4

1. L'escriptor Manuel Fuster i Membrado
2. Fins quatre globus van ser enlairats a la València de 1874.
3. Patraix, Extramurs i l'Oli-vereta acolliren aquests esdeveniments històrics.
4. Francisco Suria publicà «Experiencias aerostáticas en Barcelona en 1874».

carrer Quart, pel carrer Dr. Montserrat. La indubtable relació de Duclos amb l'escorxador potser li proporcionà la veïxiga de bou del primer globus de Patraix. L'esdeveniment del segon enlairament es realitzà el divendres 12 de març del 1784, si bé aquest «bola», segons el testimoni del mateix Fuster i Membrado que es veu que no se'n perdria una, era de paper, ben fet i pintat. Havia de ser gran perquè suportà la seua ascensió una gàbia amb un gat viu. Com que a Barcelona també s'enlairà una gallina engabiada, el mixino de l'Hort de Duclos té el mèrit de ser el primer mamífer que volà al nostre país. El globus s'omplí d'aire calent, ascendí prop i es dirigí en direcció nord, sobrevolà el riu i final-

ment aterrà més enllà del Convent de l'Esperança (que es trobava aproximadament a la cruïlla de les actuals avingudes de Portugal i Burjassot), és a dir, ja prop de Benicalap: una distància de quilòmetre i mig!

Animat per l'èxit d'aquesta iniciativa, la impremta de Joseph Estevan imprimí un fullet, amb data de 18 de març del 1784, que explicava la nova experiència i anunciava el tercer intent, també a l'Hort de Duclos. Malgrat que el promotor «no aspira a gratificació, ni recompensa alguna», es prepararen unes entrades a l'hort, que es podien adquirir a la llibreria de Francisco Nava-

rró, enfront de la Llotja, al preu de 15 «reales de vellón» (aproximadament, el jornal que cobrava un obrer barraquer i el seu ajudant per un dia de faena). S'hi oferia la possibilitat de pujar a la cistella mentre el globus estava lligat amb cordes.

Se'n va fer una altra ascensió el divendres de Passió a l'hort de Sant Pau, que estava a meitat camí de Mislata. Segons el manuscrit de Fuster i Membrado, aquesta «bola» «se desgracià abujereándose primero y después de remendada, salió muy malamente cayéndose al río, y era tanto el atropello de la gente, que caí yo cosa de un palmo del piso de la baranda del río, cogí el pie en vago y me se huyó la carne del tobillo, de forma que me

hubieron de llevar en una silla a casa pensando que era desconcierto del hueso». La mateixa font diu que se'n va fer una altra ascensió a la plaça de Socors, que és i bé, i en altres llocs. No cal dir que tots els punts d'ascensió troben més bé a l'occident, fugint de la proximitat amb la mar.

Fuster i Membrado diu que, animat per l'èxit, Bouché marxà a la cort i, en presència del Príncep d'Astúries (que quatre anys després fou coronat rei d'Espanya com a Carles IV), va voler pujar en un altre globus que havia construït, «y a poca distancia que estaba arriba cayó y se rompió las piernas». Potser aquesta ascensió del 1784, és la que immortalitzà el pintor Antonio Carnicero Mancio, on podem veure un globus de seda verda als prats d'Aranjuez (que podem suposar que era la residència d'estiu de la família real). Carnicero també ens deixa quadres pintats a València.

Estaria bé que a Patraix, a Extramurs o L'Oli-vereta se celebrara l'aniversari d'aquests esdeveniments històrics i que es recordara aquell gat volador, llunyà antecessor de la gosseta Llaia, que travessa el Túria pels cels. ■